

บทที่ ๕

บทสรุปอภิปรายและข้อเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาพุทธกิจเตรียมความพร้อมในวาระสุดท้ายของชีวิตในเหตุการณ์สำคัญและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งปรากฏในมหาปริณิพพานสูตรและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและเตรียมตัวเผชิญกับความตาย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า มหาปริณิพพานสูตรเป็นพระสูตรที่บันทึกเรื่องราวเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางจาริกแสดงธรรมของพระพุทธองค์ครั้งสุดท้าย ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ทรงตรัสสอนให้เห็นชัดเจนอย่างแจ่มแจ้งประจักษ์ โดยการใช้พระองค์เองที่กำลังเจ็บป่วยในวัย ๘๐ ปี ทรงพระชราภาพมาเป็นเครื่องมือในการสอน แสดงธรรมที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมตัวตายได้แก่ อปริหานิยธรรม แวนธรรม อัปมาทธรรม ไตรสิกขา และสติปัฏฐาน ๔ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงวางหลักการ เตรียมความพร้อมในวาระสุดท้ายของชีวิตอีกด้วย จากการศึกษาครั้งนี้ของผู้วิจัยพบว่า การที่จะนำหลักการและแนวทางเตรียมตัวตายที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในมหาปริณิพพานสูตร มาปฏิบัติต้องรู้จักหลักธรรมที่เกี่ยวข้องและศึกษาจากคัมภีร์ที่บันทึกคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ แล้วนำเสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์การเตรียมความพร้อมวาระสุดท้ายของชีวิตในมหาปริณิพพานสูตร”

มหาปริณิพพานสูตร บันทึกเรื่องราวก่อนการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า มีพระธรรมเทศนาหลากหลาย จัดเป็นตอนหลายตอน เพราะบันทึกพระธรรมเทศนาต่างๆ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในที่ต่างๆ เหตุการณ์ในพระสูตรนี้ ว่าด้วยการดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้า เริ่มต้นเกิดขึ้นที่ภูเขาคิชฌกูฏกรุงราชคฤห์ มคธรัฐ ในขณะที่พระพุทธองค์ทรงพระชราภาพ กำลังเจ็บป่วย ในวัย ๘๐ ปี การจาริกเดินทางในขบวนเสด็จสิ้นสุดลงที่ คงไม้สาละคู่ ในป่าสาละวัน กรุงกุสินารา

ผลสรุปจากการศึกษานี้ได้พบว่า พระพุทธองค์ทรงสอนว่าชีวิตมีความตายเป็นที่สุด ทุกชีวิตที่เกิดมาบนโลกนี้ ต้องตายด้วยกันทั้งสิ้น ความตายปรากฏแก่ทุกชีวิตไม่เลือกเวลา หรือสถานที่ เมื่อเข้าใจและยอมรับในความตาย ก็ควรดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท ขวนขวายทำกิจที่ควรทำ คุฤหัสถ์ไม่พึงประมาทในชีวิต รีบเร่งทำความดีต่างๆ ก่อนความตายมาถึง บรรพชิตก็ไม่ควรประมาทในชีวิต รีบเร่งทำความเพียรเพื่อให้บรรลุถึงความสิ้นกิเลส คือ การเข้าถึงพระนิพพาน

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบว่าธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในช่วงวาระสุดท้ายของพระชนม์ชีพผ่านกระบวนการเตรียมความพร้อมเพื่อเสด็จดับขันธปรินิพพาน เริ่มตั้งแต่ทรงรับรู้ได้ว่าสภาพสังขารมีความเสื่อมไปตามธรรมชาติ จนมีอาจใช้ร่างกายนี้เพื่อปฏิบัติพุทธกิจได้อีกต่อไป ทรงกำหนดว่าอีก ๓ เดือนจะปรินิพพาน ทรงวางแผนการจัดการพุทธสรีระ ทรงเลือกเมืองกุสินาราเป็นสถานที่ดับขันธปรินิพพาน

ทรงบอกกล่าวภิกษุสงฆ์เรื่องธรรมวินัย เพื่อให้หมู่สงฆ์ปกครองกันเองได้ ทรงปลอบพระอาณานิให้คลายโศกและให้กำลังใจ ขยันทันเพียรปฏิบัติเพื่อให้บรรลุธรรม ทรงเตรียมพระวรกาย สรงน้ำ และดื่มน้ำในแม่น้ำกกุฐา เพื่อปรับสมดุลของธาตุในร่างกาย ทรงบอกให้วางพระแท่นระหว่างใต้ต้นสาละ ๒ ต้น เตรียมปูผ้ารองนอน ๔ ชั้นเพื่อรองรับพระวรกายให้ได้นอนพักอย่างสุขสบาย ทรงนอนตะแคงพระวรกายไปทางขวา เปิดโอกาสให้ภิกษุถามข้อสงสัยในธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนเป็นครั้งสุดท้าย ทรงตรัสปัจฉิมโอวาท จากนั้นพระพุทธองค์ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพาน ยามปัจฉิมราตรีกาลภายได้แสงจันทร์ในคืนเดือนเพ็ญพระจันทร์เต็มดวง ท่ามกลางหมู่สงฆ์ผู้เป็นพุทธสาวกอย่างสงบ

๕.๒ อภิปรายผล

ผลการวิจัยนี้สามารถสรุปได้เป็นสาระสำคัญหลักการเตรียมตัวในวาระสุดท้ายของชีวิตตามที่ได้ศึกษาในมหาปรินิพพานสูตรร่วมกับค้นคว้าจากเอกสารต่างๆ อาจเรียกได้ว่าพุทธวิธีการเตรียมตัวในวาระสุดท้ายของชีวิตหรือพุทธวิธีเตรียมตัวตายคือ

๑. การรับรู้ความจริงของสภาพร่างกายว่ามีความเสื่อมความเจ็บไข้เป็นธรรมดา
๒. การวางใจยอมรับความตายที่กำลังจะมาถึง
๓. การเลือกสถานที่ตาย
๔. การวางแผนจัดการงานศพ
๕. การจัดการภารกิจที่ค้างคา
๖. การเตรียมความพร้อมร่างกายและสถานที่
๗. การกล่าวคำอำลา
๘. การเจริญสติ

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษากระบวนการเตรียมตัวในวาระสุดท้ายของพระพุทธองค์ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน ซึ่งเริ่มต้นเมื่อพระพุทธองค์ทรงพระประชวรจนเสด็จดับขันธปรินิพพาน หากแต่ในการดำเนินชีวิตเริ่มตั้งแต่เกิด ได้มีโอกาสฝึกฝนตั้งแต่ยังไม่มีภาวะเจ็บป่วย ก็จะเป็นการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท กระบวนการเตรียมตัวในวาระสุดท้ายของชีวิตตามข้อสรุปที่ได้จาก

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการฝึกการเจริญสติเป็นเรื่องสำคัญที่ควรฝึกให้มาก หากเมื่อความเจ็บป่วยหรือความตายมาถึงในระยะเวลาอันใกล้ ก็อาจทำให้ไม่สามารถวางใจให้ยอมรับกับความตายได้ การฝึกสติหรือการเจริญสติในที่นี้ผู้วิจัยเห็นว่าการเจริญสติพื้นฐาน ๔ ถือเป็นการพัฒนาตนเพื่อเตรียมความพร้อมในวาระสุดท้าย

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม สามารถพัฒนาตนให้บรรลุมรรคผลนิพพานได้ ความเป็นอยู่ของมนุษย์ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและบุคคลอื่นๆ รอบข้าง ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชนสังคมตั้งแต่เกิดจนตาย หากเมื่อวาระสุดท้ายมาถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตาย มีความรู้ความเข้าใจธรรมชาติชีวิตและความตายตามจริง ก็จะช่วยเหลือเพื่อผู้ที่กำลังจะตายได้มีสุขภาวะระยะท้ายและตายดี การหมั่นฝึกฝนพัฒนาตนล้วนเป็นหน้าที่ของทุกคน เพราะการเดินทางของชีวิตตั้งแต่เมื่อเกิดมาก็ย่อมถึงแก่ความตายด้วยกันทุกคน

พระพุทธองค์ทรงทำให้เห็นประจักษ์แจ้งแล้วว่าสุขภาวะระยะท้ายและการตายดี ควรทำอย่างไร เราชาวพุทธควรน้อมนำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในชีวิตที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องมหาปริณิพพานสูตรมีจุดมุ่งหมายศึกษาหลักการเตรียมความพร้อมในวาระสุดท้ายของชีวิตในเหตุการณ์สำคัญและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งปรากฏในมหาปริณิพพานสูตร และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและเตรียมตัวเผชิญกับความตาย งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่บุคลากรทางการแพทย์ซึ่งสามารถนำงานวิจัยนี้ไปศึกษาสำหรับใช้เป็นเครื่องมือ หรือแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาการวางแผนดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย เรื่องการเตรียมความพร้อมเผชิญความตาย ซึ่งในปัจจุบันบุคลากรทางการแพทย์ มีนโยบายให้ความสำคัญในมิติการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง (Palliative Care) อย่างแพร่หลายกว้างขวาง เปิดโอกาสให้ผู้ป่วยและญาติได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการรักษาได้อย่างเต็มที่ การปรับทัศนคติที่ต่อความตายถือเป็นหัวใจสำคัญยิ่งในการเตรียมความพร้อมเผชิญความตายและการวางแผนในการดูแลผู้ป่วยระยะท้ายและครอบครัว ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้นักศึกษารุ่นต่อไป ศึกษาเรื่องที่น่าสนใจ ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเพื่อนำมาปฏิบัติ

- ๑) นำผลงานวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการวางแผนดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย และพัฒนารูปแบบแนวทางการเตรียมความพร้อมในวาระสุดท้ายของชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม
- ๒) ส่งเสริมให้มีการฝึกเจริญสติพื้นฐาน ๔ อย่างแพร่หลายทั้งในระดับบุคคลและในหน่วยงาน องค์กรภาครัฐและเอกชนทุกระดับ

๓) เผยแพร่องค์ความรู้การเตรียมความพร้อมเผชิญความตายในวิถีพุทธศาสนาให้แพร่หลาย

๔) ส่งเสริมความรู้และการปฏิบัติ ด้านการเตรียมความพร้อมในวาระสุดท้ายของชีวิตตามพุทธวิธีอย่างแพร่หลาย

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ศึกษาพระสูตรอื่นๆในทำนองเดียวกันกับมหาปริณิพพานสูตร เช่น มหาสติปัฏฐานสูตร ในด้านการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

๒) ศึกษามหาปริณิพพานสูตรในแง่มุมอื่นๆ เช่น อปริหานิยธรรมกับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ

๓) ศึกษาแนวคิดการเตรียมความพร้อมในวาระสุดท้ายของบุคคลสำคัญต่างๆ